

МЕЖА МІЖ ЗДОРОВИМ ГЛУЗДОМ І НЕНАВИСТЮ ДО ІНШОГО В РОМАНІ Т. АНТИПОВИЧА «ПОМИРАНА»

У статті досліджується проблема межі між здоровим глуздом та ненавистю до Іншого в романі Т. Антиповича «Помирана». Ця межа проходить на рівні страху мешканців ізольованої території перед загрозою втрати власного життя. Ідентифікація героїв твору як спільноти відбувається на рівні ненависті до всього Іншого. У розвідці зазначено три етапи ненависті коритян. На першому етапі мешканці Корита, будучи ще не ізольованими, почали ненавидіти всіх, хто намагався позбавити їх звичних умов проживання. Перебуваючи в постійній напрузі, з наростанням все більшої ненависті до Іншого починається другий етап. Безглуздість колишньої цивілізованої спільноти досягає критичного стану. На цьому етапі породжуються міфи про те, що за Колючкою з них заживо знімуть шкіру. На третьому етапі породжується нова форма ненависті – коритяни починають ненавидіти одне одного, що й призводить до фізичного винищення спільноти.

Ключові слова: межа; ідентифікація; здоровий глузд; ненависть; страх.

У 2016 році вийшов новий роман українського письменника Тараса Антиповича «Помирана», визнаний найкращою книгою року в номінації «Проза» за версією журі книжкової премії «ЛітАкцент року – 2016». У творі, написаному в жанрі дистопії, письменник конструє жакливу реальність, у якій перебувають мешканці колишнього сміттєзвалища («Корита»). Цей твір викликав неоднозначні відгуки серед критиків та читачів. Так, Тетяна Трофименко зазначає, що «на сьогодні в межах жанру цьому авторові немає рівних серед письменників сучасності» [5]. Ярослава Стріха, закидаючи авторові твору ксенофобське ставлення до мешканців Донбасу, наголошує, що «Помирана» є «книжковим відповідником фейсбук-сторінки із жартами про лугандон і домбабве» [4]. Наталя Бехта також говорить, що Т. Антипович місцем дії у творі алегорично робить окупований Схід [2]. Слід зазначити, що більшість рецензентів роману Т. Антиповича «Помирана» з більшою чи меншою вірогідністю погоджуються з тим, що цей твір можна охарактеризувати як роман-дистопію з явною політичною алегорією на окуповані території України. Олег Шинкаренко, підсумовуючи свою рецензію, робить висновок: «Роман Тараса Антиповича "Помирана" – це вкрай песимістичне зображення людського суспільства, яке нічому не вчиться, нікуди не прямує і повністю зосереджене на самознищенні. На жаль, це зображення не є лише однією з дистопічних моделей, а змальоване з доволі високою реальністю, де гротеску вже навіть більше, ніж у літературі» [8]. На дистопійності свого роману наголошує і сам письменник: «Я зображую комуну героїв, які займаються саморуйнуванням, самі

того не бачачи. Якщо забрати в людини моральні дилеми, культурні традиції та духовні орієнтири, то вона буде жити як тіло» [6]. У романі, дійсно, зображено суспільство, в якому домінують негативні тенденції розвитку. Хоча, якщо казати конкретніше, потрібно наголошувати не на негативному розвитку, а на повній або частковій (у випадку з Нельсоном та Майї) деградації. Щодо алегорії на сучасні події на Сході країни Т. Антипович однозначної відповіді не дає, але й не заперечує цього: «Це своєрідна реальність, яка виростає з таких явищ, як дегенеративні республіки на Донбасі, чи Північна Корея, чи сучасна Росія» [6]. Таким чином, твір Т. Антиповича «Помирана» дає змогу провести ревізію теперішнього стану суспільства в умовах війни й пропонує читачам своєрідну перспективу подальшого розгортання конфлікту та його наслідків.

Попри питомий інтерес літераторів до «Помирани» та появу низки відгуків і рецензій на цей твір, залишається відкритим екзистенційне питання про самовідокремленість (скоріше – самовідчуження та самозамкненість у власнообраному локусі) певної спільноти від цивілізованого світу, про розмежування спільнот, які раніше ідентифікували себе як єдину націю, та про причини, що призвели до такого розмежування. Цікавою, зокрема, є й проблема виявлення внутрішньої межі між здоровим глуздом і ненавистю до Іншого в романі Т. Антиповича «Помирана», яку намагатимемося окреслити у цій статті.

Від самого початку твору звертають на себе увагу художні маркери периферійності, або ж маргінальності, що є однією з ознак постмодерністської естети-

ки. Маргінальність в Т. Антиповича безпосередньо пов'язана з просторовим виміром, у якому відбуваються головні події твору. Сюжетний простір «Помирани» окреслюється сміттєзвалищем, яке місцеві мешканці називають Коритом. «Корито було єдиною розвагою і необхідністю, роботою і відпочинком, а головне – засобом виживання. Тут місцеві практикувалися у збиральництві й полюванні, відчували себе спільнотою і ділилися новинами» [1, с. 10]. Фраза «відчували себе спільнотою» відразу змушує реципієнта замислитись, чому ж саме на сміттєзвалищі люди ідентифікують себе як спільноту. Перше, що спадає на думку, це спільна територія, яку коритяни не мають можливості залишити, і виживання на ній. Адже подальші описи навколишнього середовища підтверджують думку, що нормальне проживання/існування на Кориті за власним бажанням людей алогічне: «... спорожнілі житлові райони – Дєпо, Гаражі, Соцбуд. Вони лежали як на долоні – бляшано-іржаві, діряво-шиферні, такі рідні. Навколо Корита їжачились лісосмуги з мертвими палями скам'янілих дерев. Одноманітний простір...» [1, с. 10–11]. З твору стає зрозумілим, що «Корито» – це колишнє сміттєзвалище, біля якого раніше працював сміттєсортувальний завод. Письменник не зображує минуле цього простору, а за допомогою фрагментарних спогадів на рівні колективної пам'яті коритян змушує читачів домислювати, створювати власне уявлення про життя попередників цього населеного пункту. Відтак, реципієнти стають співавторами тексту. Поряд із заводом були побудовані житлові багатоповерхові будинки, в яких мешкали робітники цього заводу, і життя в містечку вирувало, аж поки санітарний стан навколишнього середовища не сягнув критичної відмітки. Виникла необхідність евакуювати мешканців прилеглої до сміттєзвалища та заводу території. Тут можна провести аналогію з Чорнобилем, коли з токсичної території евакуюювали мешканців міста, але тих, хто відмовлявся це зробити, залишили. Знову ж таки, автор прямо про це не говорить, читач сам доходить думки, що мешканці Корита не за сторонньою волею залишені співіснувати на сміттєзвалищі, а виключно за власним бажанням відгороджені від цивілізації.

Умови, в яких існують персонажі, – трагічно-жахливі. Кожен день для них – це іспит на виживання, метою якого є знайти бодай щось їстівне. Щодня коритяни йдуть на сміттєзвалище, на якому за кожною родиною чи окремою особою закріплена певна ділянка. За порушення територіального поділу можна поплатитися власним життям. У багатошарових накопиченнях колишнього сміттєзвалища люди шукають собі їжу. Частіше за все вони залишаються голодними, бо вже давно нові відходи сюди не привозять. Навіть птахи оминають цю територію, тому спіймати якогось горобця – це справжнє свято, що супроводжується «чудовим» бенкетом. Довготривале життя в ізоляції, коли вже змінилося декілька поколінь коритян, призвело до того, що щоденними стравами часто ставали неїстівні предмети, наприклад, гума від колеса. З новонайдених страв популярністю серед коритян користувалася «тирсоплита в лужному розтворі», яка «розм'якає так, що можна й не жувать» [1, с. 15].

Звичайно, що в умовах постійної боротьби за виживання, з відчуттям постійного страху померти голодною смертю, у мешканців сміттєзвалища залишалися лише тваринні інстинкти та бажання, вони починали деградувати: «Нельсон переступив поріг ангару якось сторожко і невпевнено. Так первісні люди остерігалися незнайомих печер і їхніх мешканців» [1, с. 47]. Все це дає нам підстави наголосити на травматичній реальності, в якій живуть коритяни. Перебуваючи у постійному стресі, люди прагнуть психологічного захисту від нього. Не знайшовши його, вони ізолюються самі в собі та намагаються відмежуватись від навколишнього середовища.

Щоденна потреба героїв твору Т. Антиповича боротися за фізичне виживання змушує їх балансувати на межі здорового глузду та божевілля. Найчастіше межа такого балансування проходить на рівні тваринних інстинктів самозбереження. Через це коритяни не можуть подолати певні обставини, у яких опинилися, не можуть згуртуватися для поліпшення умов свого існування. Протягом твору можна простежити процес розмивання кордонів між людським і тваринним, що є однією з характеристик постгуманістичної людини.

Головний герой твору Нельсон – один із небагатьох, хто усвідомив, що спільна праця може врятувати коритян від фізичного знищення. Слід зазначити, що Нельсон не дійшов цієї думки, розвиваючись духовно та еволюціонуючи особисто. Ця ідея була «насаджена» йому ззовні Савою, єдиним, хто пам'ятав принцип видобутку «чорнухи». Проте, його односельці в силу своїх розумових можливостей не спроможні проаналізувати запропоновану Нельсоном ідею спільного видобутку чорної сировини, яка зможе всіх прогодувати, а відтак – реалізувати цей план. Нівелювання мислинневої функції мешканців сміттєзвалища дає можливість говорити про наявність у творі ще однієї характеристики постгуманістичної людини. Наголосимо, що Нельсон намагався згуртувати людей спільною працею не для розвитку, насамперед морального, спільноти як окремої повноцінної ланки цивілізованого суспільства. Він переслідував більш приземлену мету – можливість у майбутньому мати їжу в необмеженій кількості, не докладаючи для цього особливих зусиль.

Вважаємо за необхідне звернутися до художньої інтерпретації бінарних складових маргінальності, а саме – до опозиції натовп/індивідуальність. Ця категорія у творі Т. Антиповича «Помирана» безпосередньо пов'язана з конфліктом спільноти. Він виявляється у протистоянні активного Нельсона та бездіяльності решти мешканців Корита. «Конфлікт діяльності і бездіяльності, активності та пасивності виявляється чи не одним із найвагоміших для існування людини та її саморефлексії» [3, с. 6]. Пасивні, бездіяльні мешканці Корита відмовляються докладати хоч якихось зусиль для поліпшення власного ж існування. Але для істот із тваринними інстинктами завжди є мотивація: «Дивлячись, як товариство розбрідається по хатах, Нельсон відчував розчарування від неспроможності запалити своїх ближніх вартісною ідеєю. Але він не збирався давати волю враженному самолюбству і швидко згадав про свій останній аргумент. Нельсон

подав знак братові, вказавши на лантух, притулений на купі виритої глини. Гектор добув із лантуха ворону і підняв її над головою [...] / – Одна тушка на рило за один трудовень! – поставив крапку Нельсон» [1, с. 59]. І дійсно, така мотивація дала очікуваний результат: наступного дня на роботу вийшло зо два десятка коритян.

Нельсон – єдиний представник Корита, якому спільна праця давала натхнення, змушувала мислити про роль і місце людини в цьому світі: «Нельсон любив роботу і всіх цих горобах у ній. Якщо вже сонце щоденно намотує кола довкола Землі, думав він, то й людям годиться невпинно вертїти. Поки їхні руки штовхали трубу, він ніби розчинявся в цьому процесі, який, почавшись однієї миті, уже не міг закінчитись, не внівши якоїсь малої зміни у світ. І це Нельсона ошчасливлювало, хоча й не надовго» [1, с. 122].

Конфлікт лідера та натовпу, окреслений у «Помирані», не є новим в українській літературі. Згадаймо, наприклад, твір І. Франка «Мойсей» чи О. Олеся «По дорозі в Казку». Можна говорити про певне продовження Т. Антиповичем традиції осмислення цієї проблеми у вітчизняній літературі. У всіх трьох творах спільним є змалювання письменниками розбіжності між мрією та реальністю, бажаннями натовпу та знеохоченням до дії. Головна проблема лідера у цих творах – нездатність підтримувати віру серед спільноти. У критичний момент Нельсон, як і герої І. Франка та О. Олеся, виявив сумнів щодо правильності своїх ідей, показав внутрішню невпевненість, хитання, що призвело до розчарування та зневіри спільноти/натовпу в своєму лідері. Проводирі у цих творах по-різному розплачуються за свій сумнів. Так, Мойсей І. Франка, побачивши омріяну землю, але не потрапивши туди, помирає. Героя драматичного етюдю О. Олеся вбивають зневірені. Він також не потрапляє до світлого майбутнього. Натовп, засліплений ненавистю, у дистопії Т. Антиповича намагається вбити Нельсона двічі, що врешті-решт їм і вдається. Але Нельсон встиг побувати там, де відсутня потреба щодня боротися за їжу, де можна безтурботно насолоджуватися життям. Проте навіть аргумент «бачив на власні очі» не змушує натовп повірити своєму лідерові. Письменники змальовують психологію маси, яка не ставить собі жодної мети, окрім звичайного існування.

Працюючи разом, мешканці сміттєзвалища не перейнялися Нельсоною ідеєю щодо майбутнього спільного добробуту. Для них головним, як і раніше, залишалася їжа. Проте, не всі коритяни заробляли їжу за допомогою праці. Сталося найстрашніше, чого не очікував ніхто з мешканців Корита. Безпомічного Туза, який був хворий і не міг сам рухатися, було з'їдено. Письменник не залишає жодного сумніву, що це скоїв хтось із коритян. Нельсон намагається дізнатися, хто ж саме став канібалом серед їхньої спільноти. Важливим є те, що характеристику коритян автор подає не від імені наратора, а за допомогою Нельсона, тобто самого мешканця сміттєзвалища: «Рахуби. Голодранці. Мотивовані лише власним голодом. Опуститися до непоправного міг кожен з них. Під підозрою були всі, за винятком хіба літніх жінок, які не

послугувалися зубопротезним сервісом Фрезе, та Майї, котра на диво довго умудрялась не втратити свої зуби [...] Роти. Роти. Роти. Однакові металеві ряди, припаяні до щелеп. Крицевий частокіл, що ріже, шматує, перемелює» [1, с. 88–89].

Протягом усього твору це чи не єдиний випадок, коли письменник вкладає у свідомість одного з героїв здатність до критичної оцінки себе і тієї спільноти, в якій він перебуває. Усвідомлення жахливого стану існування коритян, і свого зокрема, не тільки не допомагає Нельсону поліпшити умови власного життя та життя своєї коханої, а навпаки, спричинює ряд інших проблем. Тепер головною проблемою є не добування чогось їстівного, і навіть Нельсонова ідея майбутнього спільного добробуту відходить на другий план. Відтепер найголовнішим для мешканців «відокремленої» території стає самозахист від канібалізму.

У таких умовах відверто безглуздими видаються окремі дії коритян. Так, наприклад, вони вороже ставляться до гуманітарного вантажу з харчовим наповненням, гадаючи, що це їх намагаються фізично знищити, навмисне підкинувши отруєну їжу. Як підсумок звучать слова Тузики: «Все, що з-за Колючки, – то нам смерть» [1, с. 127]. Сміливіші, мотивовані голодом, намагалися хоч щось вкрасти з гуманітарної допомоги, але фанатик «автономії» вирішив проблему по-своєму – знищив усе, спаливши коробки з продуктами.

Слід звернути увагу також на те, як Т. Антипович змальовує механізовану людину епохи постгуманізму. Письменник досягає цього завдяки зображенню рівня медицини у мешканців Корита. Єдиний на всю ізольовану від цивілізації територію лікар, Фрезе, послугується своїм умінням «проводити біомеханічні зрощення» [1, с. 70]. У коритян є дві версії появи гелю, за допомогою якого лікар робить «біомеханічний синтез». За першою версією, яка оповита народними домислами, Фрезе, будучи молодим, працював сортувальником на сміттєзвалищі й випадково натрапив на велику ємність «ядучо-зеленого гелю». «Схильний до експериментів, він буцім випробував речовину на собі й на інших – то як їжу, то як засіб для гігієни. Гель розводили водою, кип'ятили, випаровували на сонці, змішували з сипучими речовинами і пташиним послідом, мазали на рани, піддавали всляким іншим реакціям. І нарешті суто випадково відкрили його властивість зрощувати живе з неживим» [1, с. 70–71]. За іншою ж версією походження гелю, яку підтримують старші люди, «Фрезе отримав його з-за Колючки від недружніх сил – як плату за шпигунство на їхню користь або як засіб прихованого поневолення чи повільного винищення коритян» [1, с. 71].

Через біомеханічні експерименти лікаря Фрезе мешканців Корита вже важко вважати звичайними людьми, скоріше це – кіберістоти, у яких замість різних частин тіла циліндр із поршнем, монітор, дротяні дреди тощо. М. Шимчишин зауважує, що «іманентною ознакою постгуманістичного світу є розмивання кордонів між органікою та технологією, між людиною та природою, ансамбль (F. Elchirigoity) чи мережа

(А. Feemberg) природи, людини та технології» [7, с. 485]. Якщо ж одній із героїнь «Помирани» Божени лікар Фрезе вживив протез, роль якого виконував «циліндр із поршнем, обвитий товстою металевою спіраллю» [1, с. 36], суто з об'єктивних причин (ногу нижче коліна Божени відкусив крокодил на сміттєзвалищі під час добування їжі), то іншій – через її заздрості. Те, що людина добровільно та усвідомлено замінює власні частини тіла на механізовані протези, свідчить, на нашу думку, про наслідки постгуманістичної епохи.

Лікар Фрезе зосереджений лише на власному збагаченні за рахунок проведення різних так званих операцій. Але слід зазначити, що таким чином Фрезе не лише збагачувався, а й мав певний захист: поки коритяни потребували його послуг, вони нічого йому не заподіювали поганого. Дана ж заздрила, бо вся увага місцевих мешканців була прикута до небаченого ще амортизатора Божени. Щоб якось виокремитись і звернути увагу на себе, Дана знайшла застосування знайденому на сміттєзвалищі монітору. «Дана розвела поли кольорової клейонки, яка висіла в неї на плечах. На місці грудей у неї було імплантовано екран плоского десятидюймового монітора, шар шкіри під ним було знято [...] На дисплеї, за плетивом оголених ребер і тонких темно-червоних м'язів, стугоніло збуджене дівоче серце» [1, с. 69]. Т. Антипович зображує, здавалося б, банальне жіноче суперництво за увагу до себе. Але ми бачимо, що таке суперництво незвичне. Воно набуває рис безглуздості та навіть більше – доводить одну з героїнь твору до божевільного вчинку. Межу між безглуздістю та божевільям у цьому випадку важко простежити. Здається, що ці дві категорії синтезуються в одну, набуваючи рис гротескності.

Від «Іншого» світу коритяни відокремлені умовним кордоном – «Колючкою». Цей кордон не тільки розмежує спільноти людей, підкреслюючи істотну різницю між ними, але й дає можливість ідентифікувати певну спільноту як таку, що має місце у часі та просторі. На рівні колективної пам'яті в мешканців сміттєзвалища збереглися окремі фрагментарні спогади про те, що призвело до розмежування між «Коритом» та «Іншим» світом. Думки, які з цього приводу висловлюють коритяни, не мають логічної обґрунтованості, вони засновані лише на міфах, здогадках, які породив страх. Саме страх провокує ненависть до всього Іншого у мешканців Корита. Під час суперечки коритян щодо причин впровадження «автономіки» важко простежити межу між здоровим глуздом та ненавистю до Іншого.

У мешканців Корита є дві думки щодо утворення «автономіки». Перша – це «рішили, що Корито весь світ годує. Сортувальна станція тоді ж робила – огого! І надумали наші одділитися, щоб Корито тільки собі оставить. І оджали Корито. Чи то війною, чи хитрістю – я так і не пойняв [...] А однак Корито наше тепер. І смерть не страшна!» [1, с. 104–105]. Тобто, згідно з цією версією, коритяни за власним бажанням вирішили відокремитися, тому й виступили самі ініціаторами. Але на початку твору можна почути від мешканців Корита й іншу версію, за якою коритяни висту-

пають жертвами сторонньої заздрості та зажерливості, а відтак – вони лише боронили свою територію, утворивши «автономіку». Щодо цього, другого, варіанту показовим є діалог Тузики й Кальмана: «– Їх (тих, хто посягав на «автономіку» – О. П.) тільки пусти сюди! Їм одне наше Корито і нужне! Одберуть останнє і шкуру здеруть, рехан! / – Не нужне Їм наше Корито. Ми нужні! В тому-то й суть. Вони Корито зорать хочуть, щоб тут було пусто, а нас усіх загнать у раби!» [1, с. 58]. Відповідно, і стосовно появи самої «Колючки» серед мешканців Корита також виникає суперечка: «– Та не виграла наші, а програли в нерівному бою, ти, ханаврук. Того ж і Колючкою нас обнесли [...] / – Та Колючку наші самі і вкопали, щоб автономіку оборонить! Яка була б автономіка без Колючки – прохідний двір!» [1, с. 57]. Всі ці суперечки змушують читача повернутися зі світу художнього до світу реального, до подій, що залишаються на сьогодні актуальними.

Отже, ми можемо говорити про ненависть коритян до всього Іншого. Скоріше за все цю ненависть породжує страх. Саме страх змушує людину робити безглузді неадекватні вчинки. Мешканці Корита, хоч як би вони самі не говорили про свою сміливість та гоноровість, насправді елементарно боялися. Спочатку боялися, що будуть позбавлені звичних комфортних умов проживання, потім – бути фізично винищеними ззовні, пізніше – вмерти від голоду чи бути з'їденими.

Відтак, можна говорити про три етапи ненависті коритян. На першому етапі мешканці Корита, будучи ще не ізольованими, почали ненавидіти всіх, хто намагався позбавити їх звичних умов проживання: «Якось понаїхали Оті з-за Колючки, щоб вагонами по рейках нас повивозить звідсиля. В намордниках ходили, сопіли. Казали, що жить тут не можна, а самі тільки й думали, щоб туто самим поселиться» [1, с. 166]. Вже тут починає у коритян стиратися межа між здоровим глуздом та ненавистю до Іншого. Страх, ненависть призводять до того, що люди не можуть об'єктивно оцінити ситуацію і, відповідно, вжити логічних заходів для збереження свого життя та здоров'я.

Перебуваючи у постійній напрузі, з наростанням все більшої ненависті до Іншого, починається другий етап. Безглуздість колишньої цивілізованої спільноти досягає критичного стану. Страх породжує міфи та малює жахливі картини в уяві коритян: «Хто за Колючку ходив, уже ніколи не вертався! Кажуть, там з наших шкури роблять для крісел і варять міндобриво [...] Уява малювала пекельні картини: як Вони повільно здирають із когось шкіру, підвісивши сердегу за ноги, як потім оббілований труп варять у ночвах, вилувлюючи в бурому накипі залізни зуби» [1, с. 17]. Мешканці сміттєзвалища не уявляють свого життя без Корита, а точніше, не хочуть повірити, що за межами їхнього ізольованого простору може бути краще життя: «Хто ми без свого Корита – голота кончена та рвань бездомна! А думаєш, по той бік Колючки лучче живуть?!» [1, с. 119].

Безглуздом також є прагнення коритян будь-що робити не так, як Інші, навіть читають вони не зліва

направо, а навпаки. Пояснюється це, як на їхню думку, дуже просто: «Того що ми – автономіка! У нас своя особа шняга єсть на все, ілуха» [1, с. 25]. Для читання у коритян немає звичних для нас книжок, газет тощо. Уся їхня література – це написи на покинутих будівлях. Зрозуміло, що на стінах предки не залишили високоінтелектуальних текстів, отже коритяни мають змогу читати лише нецензурні вислови. Тому не дивним є те, що Т. Антипович вводить у мову своїх персонажів безліч лайливих слів. Якщо прочитати ці слова справа наліво, можна впізнати російську нецензурну лексику: «йуханун», «торванобой», «бойобвод», «дялбакус рехан» тощо. Усе це може вказувати на ще одну негативну рису постгуманістичної людини, коли відсутність нормальної комунікації призводить до атрофування мовленнєвої функції.

На третьому етапі породжується нова форма ненависті – коритяни починають ненавидіти одне одного, що їй призводить до фізичного винищення спільноти. Деякі мешканці сміттєзвалища доходять до того моменту, після якого вороття вже не буде. Вони починають одне одного їсти, спочатку приховуючи цей злочин, а далі – відверто. Так, наприклад, щойно пораненого, але ще живого та у свідомості Веню побратими відразу вирішують з'їсти: «Не виживе, – озвучив Кабигроб свій вердикт. – Берем його» [1, с. 208]. Також частина коритян намагається дістатися бункера, в якому переховуються від канібалів інші мешканці Корита, аби з'їсти новонародженого. На цьому етапі можна говорити про повну відсутність у таких людей здорового глузду.

Ще під час суперечок щодо «автономіки» та Колючки наратор вказує на те, що змушує коритян триматися вкупі, відчувати себе спільнотою: «Спільним було тривке відчуття причетності до тої війни як єдиної події, що заслуговувала на місце в колективній пам'яті. Як і уявлення про їхній життєвий простір – рятівний острівець, оточений небезпекою. Саме перебування в цьому просторі здавалося їм хоч і пасивною, але дієвою обороною від імовірної зовнішньої навали, що може початися в будь-який момент, а можливо, уже триває» [1, с. 58].

Безглуздість та ненависть коритян, синтезуючись, набувають нових форм виявлення. Навіть Нельсону, людині, яка від народження мешкала разом з усіма на Кориті, вони не можуть повірити, що життя за «Колючкою» не просто є, а воно набагато краще та комфортніше. Ніяк не може вплинути на ізольовану спільноту й той аргумент, що колишній лідер коритян бачив все це на власні очі: «Я пішов за Колючку... і побачив, що ніякої Колючки там нема. Ідеш день – зеленка починає рости. Ідеш два – городище стекляне! Побув я у Них і договорився, що нас заберуть відсіля. У Них там жити можна, а у нас тіки вмирати, ілуха. Повірте, що світ кудись уже пішов, а ми осталися» [1, с. 212–213]. Коритяни не чують, бо не хочуть почути Нельсона. Єдине, про що вони його просять, так це сказати тим, що за Колючкою, «хай не випендюються, хай хоч скотомогильник тут заведуть. І то ж нам якась калорія буде» [1, с. 215]. Мешканці Корита добровільно не збираються залишати свій ізольований

від цивілізації простір, не зважаючи ні на які райдужні перспективи майбутнього життя. Нельсону не вдається переконати односельців, що за Колючкою їм не потрібно буде кожного дня боротися за їжу, що медицина там набагато випереджає медичні експерименти лікаря Фрезе, і замість штучних частин тіла коритянам зможуть відростити справжні.

Наслідком атрофованості функції логічного мислення спільноти, що довготривало перебуває в ізоляції, є думка коритян, що Нельсон тепер для них – зло, яке прийшло з-за Колючки, тому необхідно його знищити. Якось ще до того, як потрапити за Колючку, Нельсон, споглядаючи коритян та сміттєзвалище, подумав, що «до людей у цих краях можна достукатись тільки власною смертю» [1, с. 98]. Він помилявся. Після того, як Нельсона було вбито, одна частина коритян повернулася до бункера лікаря Фрезе, щоб захиститися від інших – тих, хто досяг апогею своєї ненависті. Останні не вбачали проблеми в тому, що людина може з'їсти слабку за себе іншу людину. Наприкінці твору перед читачами постають найжахливіші картини боротьби за виживання коритян та фізичного знищення один одного.

Але Т. Антипович у найкращих традиціях побудови щасливого фіналу залишає пряму вказівку на те, що життя продовжується. Навіть за такої, здавалося б, деградованої спільноти має шанс на продовження нормального життя одна з героїнь твору Майя та новонароджений син Нельсона й Божени – Зефір. Вони залишають ізольовану територію, прямуючи до кращого майбутнього.

Отже, головною умовою ідентифікації себе як спільноти для мешканців сміттєзвалища стає не мова, не традиції предків і, здається, навіть не територія, за яку «боролися» коритяни. Можна говорити, що ідентифікація цієї спільноти як чогось єдиного відбувається на рівні ненависті до всього Іншого. Коритяни проходять три етапи розвитку своєї ненависті, апогеєм якої виявляється моральне та фізичне самознищення. Саме страх за своє життя стирає межу здорового глузду і призводить до руйнування світу. Власне страх разом із ненавистю змушує мешканців Корита робити безглузді та нелогічні вчинки, що шкодять навіть їхньому власному життю та здоров'ю. Але, зазначимо, що не всі мешканці колишнього сміттєзвалища остаточно деградували (до таких відносимо Нельсона, Божену та Майю). Вважаємо, що спільним для цих персонажів, тим, що давало їм змогу втримати межу здорового глузду, є щира непідробна любов. Кохання Нельсона до Божени, кохання Майї до Нельсона, і найглибше почуття материнської любові Божени до свого новонародженого сина Зефіра не дозволяє людині остаточно деградувати, зупиняє перед безглуздістю певних дій, і в той же час змушує робити відчайдушні вчинки заради інших.

На нашу думку, перспективним у подальшому дослідженні твору Т. Антиповича «Помирає» є глибше вивчення власне того фактора, який утримує межу здорового глузду й не дає ізольованій спільноті остаточно деградувати.

Список використаних джерел

1. Антипович Т. Помирана : [роман] / Тарас Антипович. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. – 224 с.
2. Бехта Н. «Помирана» Тараса Антиповича: неоднозначний роман-алегорія [Електронний ресурс] / Наталя Бехта // ЛітАкцент. – 2017. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2017/03/09/pomyrana-tarasa-antypovycha-neodnoznachnij-roman-alegorija/>.
3. Снітько Д. Ю. Опозиція діяльності і бездіяльності людини в контексті кризи європейської цивілізації (історико-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.05 / Д. Ю. Снітько. – Дніпропетровськ, 2015. – 20 с.
4. Стріха Я. Антипович Тарас. Помирана (АБА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА) [Електронний ресурс] / Ярослава Стріха // ЛітАкцент. – 2017. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2017/01/24/litakcent-roku-2016-vidhuky-zhuri-nominacija-proza/>.
5. Трофименко Т. Антипович Тарас. Помирана (АБА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА) [Електронний ресурс] / Тетяна Трофименко // ЛітАкцент. – 2017. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2017/01/24/litakcent-roku-2016-vidhuky-zhuri-nominacija-proza/>.
6. Шандро В. Варварство і руйнування міфів: Тарас Антипович презентує роман «Помирана» [Електронний ресурс] / Василь Шандро // Громадське радіо. – 2016. – Режим доступу : <https://hromadskeradio.org/programs/hromadska-hvuua/varvarstvo-i-ruynuvannya-mifiv-taras-antypovych-prezentuye-roman-pomyrana>.
7. Шимчишин М. Парадигма та виміри постгуманізму / Марія Шимчишин // Сучасні літературознавчі студії. Постгуманізм та віртуальність: Літературні виміри : [Зб. наук. праць]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – Вип. 10. – С. 484–492.
8. Шинкаренко О. Хроніка поступового вимирання [Електронний ресурс] / Олег Шинкаренко // ЛітАкцент. – 2016. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2016/10/26/hronika-postupovoho-vumyrannja/>.

О. Л. Полищук,

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ГРАНИЦА МЕЖДУ ЗДРАВЫМ СМЫСЛОМ И НЕНАВИСТЬЮ К ДРУГОМУ
В РОМАНЕ Т. АНТИПОВИЧА «ПОМИРАНА»

В статье выявлено границу между здравым смыслом и ненавистью к другому в романе Т. Антиповича «Помирана». Эта граница проходит на уровне страха жителей изолированной территории перед угрозой лишения собственной жизни. Идентификация героев произведения как сообщества происходит на уровне ненависти ко всему Другому. В исследовании указано три этапа ненависти корытян. На первом этапе жители Корята, будучи еще не изолированными, начали ненавидеть всех, кто пытался лишить их привычных условий обитания. Находясь в постоянном напряжении, с нарастанием все большей ненависти к другому начинается второй этап. Бессмысленность бывшего цивилизованного сообщества достигает критического состояния. На этом этапе порождаются мифы о том, что за Колучкой с них заживо снимут кожу. На третьем этапе начинается новая форма ненависти – корытяне начинают ненавидеть друг друга, что и приводит к физическому истреблению сообщества.

Ключевые слова: граница; идентификация; здравый смысл; ненависть; страх.

О. L. Polishchuk,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

THE VERGE BETWEEN COMMON SENSE AND HATRED TOWARDS THE DIFFERENT
IN *POMYRANA* BY T. ANTYPOVYCH

The present paper deals with an existential issue about self-separation, even self-alienation and self-reticence in the locus which was chosen by people themselves. Current research is focused on this problem in the novel *Pomyrana* by T. Antypovych as quite recently considerable attention has been paid to this creative work. Although specific interest towards the novel has risen in the number of reviews and analytic studies, the questions of 1) self-isolation of the community from the civilized world and 2) dividing of the communities which identified themselves as the united nation – were not taken into account. That is why the main goal of this paper is to reveal the verge between common sense and hatred for the Different in the novel *Pomyrana* by T. Antypovych. This verge is on the level of inhabitants' fear. They live isolated and threatened with mortal danger. Just that fear, mixed with hatred, makes Koryto inhabitants perform foolish and illogical deeds which cause harm to locals' health and life. Characters' identification as the community occurs on the level of hatred towards everything Different. The paper provides three stages of Koryto inhabitants' hatred. Firstly, inhabitants, without being isolated yet, begin hating everybody who try to deprive them of usual living conditions. The second stage starts when the hatred towards the Different grows as the consequence of constant tension. Foolishness of former civilized community reaches the critical state. In this stage myths about skinning people alive beyond the Koliuchka are generated within the community. And during the third stage, a new type of hatred is formed. Koryto inhabitants start hating each other. This leads to physical destruction of community.

Key words: verge; identification; common sense; hatred; fear.